

«تفکر»، جستجوی بصیرت است

حجت الاسلام والمسلمین جعفر سماوات

پژوهش دینی، پژوهشی توأم با نوآوری و روشمندی است که هدف عمده آن کشف حقایق دین و غور و تفقه در آن به منظور دستیابی به مسائل جدید است؛ چنان که معصوم می‌فرماید: «تازه یک حرف از حقایق در دسترس است.» پژوهش را نمی‌توان به چیز دیگری تحویل برد و آن را با اشاره به امر دیگری به سخن درآورد؛ در واقع، به تعبیری شرح پژوهش و پژوهشگری را جز از خود پژوهش بر نمی‌آید و تا کسی در عمل به آن وارد نشود، نمی‌تواند اهمیت و ضرورت آن را دریابد. پژوهش وظیفه‌ساز است چون از سنخ دانش شمرده می‌شود و دانش، خود علم به حساب می‌آید و علم، عمل‌ساز و عمل‌آفرین است. از این رو، پژوهش، امری امیدساز و امیدآفرین است که جامعه را به اعتلا و بیداری رسانده و راهی است که در نهایت، به بینش و بصیرت ختم می‌شود.

پژوهش، تئوری‌ساز و تفکرآفرین است و موجب برون‌رفت انسان از بازتولید افکار پیشین، و مولّد مسائل تازه و حرکت رو به جلوی انسان می‌شود. تفکر پژوهشی، نه صرف تفکر در حوزه تعریف و منطق، بلکه تفکر در حوزه اخلاق، خیرآفرینی، خیرسازی، نشاط‌آفرینی، تشویق و انگیزه‌سازی نیز هست و دایره آن بسیار گسترده است و همین سنخ از تفکر است که مورد تأکید و توصیه پیامبر اکرم (ص) قرار گرفته است و فرموده‌اند: «ان تفکر ساعه خیر من عبادۀ سنه.» حضرت امام (ره) که خود از جمله متفکران برجسته سنت اسلامی به شمار می‌آیند، در کتاب گرانقدر «چهل حدیث»، برای این امر جایگاه بسیار والا و رفیعی قائل شده است و تعبیر خواجه عبدالله انصاری را بهترین تعبیر در این باب به شمار می‌آورد و می‌فرماید: «تفکر، جستجوی بصیرت است.» تفکر و پژوهش لازم و ملزوم یکدیگرند و هر یک، بدون دیگری ناقص و ابتر است و از این روست که مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) می‌فرماید: بدون تحقیق، پیشرفت علمی امکان‌پذیر نیست. در واقع، بدون تحقیق و تفکر، حقیقت از ما روی می‌پوشاند و به چنگ فاهمه ما در نمی‌آید.

آسیب‌های پژوهش را می‌توان در دو مقوله ساختاری و محتوایی دسته‌بندی کرد. عمده مشکل در مقالات ارسالی به جشنواره، مربوط به وجه ظاهری اثر و عدم توجه به معیارهای ساختار مقاله‌نویسی است که گاهاً همین مسئله، محتوای خوب اثر را نیز به سایه برده است. عدم توجه به روش، ساختار و شاکله تحقیق، و نیز بی‌توجهی به قواعد نگارشی، از جمله مسائلی است که مورد غفلت پژوهشگران ارجمند قرار گرفته است. در وجه محتوایی نیز، فقدان تحلیل، مدنظر قرار ندادن نظام ارزشیابی و ترازوی نقد، و نیز اولویت‌دار نبودن نیازسنجی پژوهشی، از جمله مواردی است که در عمده آثار به چشم می‌خورد. در پژوهش آنچه که بیش از هر چیز حائز اهمیت است توجه به نیاز جامعه و خواست مردم است که غالب پژوهش‌ها بدون توجه به این دو مقوله انجام گرفته است و دلیل اصلی بی‌توجهی جامعه به آن‌ها، و نیز عدم استفاده از آن‌ها، علی‌رغم زحمت فراوانی که محقق برای نگارش آن متحمل شده است نیز در همین امر نهفته است. امروزه در انتشار مکتوبات، باید نیاز و اضطراب ملاک و حاکم باشد نه سلیقه و علاقه؛ البته علاقه و میل باطنی نسبت به تألیف و جمع‌آوری آثار، در پژوهش‌های تحصیلی در مسیر طلبگی و زمان تحصیل، امری ضروری و حائز اهمیت به نظر می‌رسد و نمی‌توان به سادگی از کنار آن گذشت. از این رو، لازم است از این علاقه و میل باطنی استفاده و بهره‌ها برده و آن را در مسیر درست هدایت کرد. طلاب جوان با توجه به نیازهای جامعه خود و نیز با تمرین و ممارست در نویسندگی، و نگارش آثار مسئله‌محور، می‌توانند به سطوح بالایی نویسندگی و تحقیق دست یازیده و از جمله ارباب قلم و اصحاب تصنیف محسوب شوند.

از جمله برنامه‌های پژوهشی، که به حول و قوه الهی، در معاونت پژوهش اجرایی خواهد شد، نخست، تأسیس و راه‌اندازی یک مرکز پژوهشی و ایجاد و ایصال حلقه وصل و تعامل فی‌مابین پژوهشگران و مراکز پژوهشی است تا پژوهشگران جوان، در این مراکز و محافل پژوهشی، برنامه‌ریزی، هدایت و مدیریت شوند. تأسیس چنین نهادهایی، افزون بر آنکه پویایی و تفکر را در میان طلاب پژوهشگر دامن می‌زند، موجب می‌شود تا نیازها و تکالیف ظاهری و سطحی، طلاب پژوهشگر را تحت‌الشعاع خود قرار نداده و آنان را از مسیر واقعی و علمی خود دور نسازد. برنامه دیگر، تدوین برنامه‌ای برای ثبت و ضبط فعالیت‌های پژوهشی طلاب و اساتید فاضل استان و تشکیل پرونده علمی و پژوهشی طلاب و دانش‌آموختگان حوزوی است که فکر فنی و زیرساخت آن، با تنظیم و ارائه یک برنامه نرم‌افزاری در دستور کار و اولویت این معاونت قرار گرفته است. با شکل‌گیری این کارنامه و رزومه ارزشیابی، می‌توان با توجه نیازهای علمی جامعه حوزوی، برنامه‌ریزی و پیش‌بینی دقیق‌تری کرد و حمایت‌های درخور و ارزنده‌ای را از پژوهشگران به عمل آورد تا تلاش‌های این صاحبان تصنیف، در این مسیر سخت و دشوار، مغفول نماند. وظیفه بعدی و جدی این معاونت، عملیاتی نمودن و برگزاری نشست‌های علمی در سطح استان است که با این امر، می‌توان روحیه علمی و پرسشگری را در میان طلاب و اساتید، تقویت و احیا نمود و یکی از برنامه‌های مهم و پیچیده و بسیار ارزشمند و اثرگذار این معاونت محسوب می‌شود. بخشی از فعالیت‌های معاونت پژوهش حوزه علمیه استان تهران در سال جاری به شرح ذیل است:

- افزایش رشد کمی و کیفی آثار علمی طلاب در پنجمین دوره جشنواره علامه حلی (ره)؛

- برگزاری نخستین دوره جشنواره علامه شعرانی(ره) و ورود اساتید و فضایی استان به عرصه رقابت‌های علمی و ایجاد زمینه مناسب جهت رشد و ارتقاء مهارت‌های پژوهشی؛
- تدوین آیین‌نامه برگزاری جشنواره‌های داخلی در مدارس و ورود اساتید مدارس علمیه، جهت ارائه مشورت‌های علمی و ارتقاء سطح کیفی آثار طلاب و ایجاد شور و روحیه علمی در مدارس؛
- چاپ و انتشار نشریه علمی تخصصی «محفل»؛
- انجام اقدامات لازم، برای کسب مجوز علمی نشریه علمی-پژوهشی «مطالعات دین»؛
- برگزاری جلسات هم‌اندیشی با اساتید مدارس علمیه استان؛
- تجهیز کتابخانه‌های مدارس علمیه استان؛
- تأسیس صندوق قرض الحسنه ویژه پژوهشگران و طلاب و اساتید اهل قلم تهران؛
- برگزاری کلاس و کارگاه آموزشی روش تحقیق؛
- ارتقاء سطح کیفی و محتوای نشریات و تهیه دستور العمل‌های واحد؛
- حمایت از کانون‌های علمی؛
- تأسیس دبیرخانه منشورات استان و نظارت و ارزیابی شکلی و محتوایی بر نشریات مدارس علمیه استان.

درباره پنجمین جشنواره علامه حلی(ره) استان تهران

جشنواره علامه حلی(ره) که هر ساله، و به منظور ترغیب و تشویق طلاب، به مقوله پژوهش برگزار می‌شود، امسال، افزون بر رشد کمی و کیفی در سطوح گوناگون، رویکرد مشارکتی و تعاملی بیشتری را، در قیاس با سنوات گذشته، در دستور کار خود قرار داده است. باتوجه به اینکه مدیریت و معاونت پژوهش حوزه علمیه خاوران، هر ساله نقش بسزایی در جشنواره علامه حلی(ره) ایفا کرده و آثار متعدد و بسیار خوبی را به این جشنواره ارسال داشته‌اند. دبیرخانه پنجمین دوره جشنواره امسال با موافقت معاونت پژوهش خاوران، تعامل بیشتری را با معاونت پژوهش و مدارس علمیه خاوران برقرار ساخته تا از توانایی‌ها و ظرفیت‌های علمی این معاونت بهره بیشتر و مناسب‌تری جوید. دبیرخانه پنجمین جشنواره علامه حلی(ره) استان تهران، امسال از بدو برگزاری جشنواره، تا زمان اختتامیه مراسم، همواره از آراء و نظرات مدیریت محترم و معاونت پژوهش حوزه علمیه خاوران بهره جسته و در تمام مراحل سعی کرده است که از نظرات و توانایی‌های این معاونت برای بهبود فرایند جشنواره استفاده نماید.

دبیرخانه جشنواره در ابتدای برگزاری جشنواره، نشست هم‌اندیشی مشترکی با مسئولین و ارزیابان حوزه علمیه خاوران برگزار کرد تا فرایند و چگونگی انجام کار به نحو مشترک مورد بررسی قرار گیرد و برنامه‌ریزی‌های لازم جهت بهبود هرچه بیشتر فرایند علمی و اجرایی جشنواره انجام شود. پس از برنامه‌ریزی مشترک و تبادل نظر ابتدایی با حوزه علمیه خاوران، امسال برای اولین بار، ارزیابی اجمالی اکثر آثار ارسالی به جشنواره، برعهده ارزیابان علمی مورد تأیید معاونت پژوهش حوزه خاوران و دبیر جشنواره، قرار گرفت. همچنین پس از بررسی اجمالی آثار، ارزیابان خاور در مرحله تفصیلی نیز، نقشی فعال در داوری آثار ارسالی ایفا کرده و بخش قابل توجهی از آثار مرحله تفصیلی نیز توسط ارزیابان حوزه علمیه خاوران مورد داوری قرار گرفت. شایان ذکر است، این همکاری دوسویه، کمک شایانی به برگزاری هرچه بهتر و شایسته‌تر این دوره از جشنواره نمود که افزون بر همکاری علمی، شامل دراختیارگذاشتن فضایی ویژه و مناسب برای ارزیابی آثار بوده است. این همکاری و تعامل درباره نحوه برگزاری مراسم اختتامیه نیز ادامه داشت و تصمیمات لازم برای تعیین سخنرانان مدعو و محل برگزاری مراسم پایانی نیز با تبادل نظر و مشارکت موثر مدیریت حوزه علمیه خاوران استان تهران انجام پذیرفت.

معاونت پژوهش حوزه علمیه استان تهران هر ساله در پی نیل به این امر بوده است که گامی رو به جلو و قدمی فراتر از آنچه که پیشتر بوده، بردارد. اکنون، پنجمین جشنواره علامه حلی(ره) استان با تمام نقاط قوت و ضعف خود، پایان پذیرفته است.

در پایان لازم است، از رئیس شورای جشنواره علامه حلی و مدیر حوزه علمیه خاوران استان تهران، جناب حجت الاسلام و المسلمین غفوری و نیز نائب رئیس شورا، مدیر حوزه علمیه خاوران استان تهران و جناب حجت الاسلام و المسلمین آقامیری، صمیمانه تقدیر و تشکر شود. زحمات بی دریغ معاون محترم پژوهش حوزه خاوران سرکار خانم پورحمزه در تنظیم و مدیریت جلسات مختلف، معرفی و

همکاري با ارزيابان علمي و همچنين تصحيح و مديريت در ارسال انبوهي از آثار خواهران قابل تقدير ويژه است. بار سنگين ارزيابي ها، مديريت و تعامل با گروه علمي بر دوش مسئول گروه علمي جشنواره علامه حلي، جناب آقاي محمد کریمي بوده است و در اینجا لازم مي دانم که از زحمات ايشان تقدير و تشکر خود را اعلام دارم. زحمات بي وقفه دبیراجرایی جشنواره، جناب آقاي مهدي محمدی و جناب آقاي حسين جوادي نیا در بخش انفورماتیک دبیرخانه، فراموش نشدني است و جاي تشکر ويژه دارد. سرکار خانم طيبي و سرکار خانم حميديان نیز که در فرايند اجراي جشنواره متحمل زحمات فراواني شدند هم صميمانه سپاسگزاريم.

اميد داريم که برنامه هاي اين معاونت در سال جاري، همانند ساير فعاليت هاي علمي و برنامه هاي ارزشمند انجام شده آن، مورد تأييد و نظر طلاب و اساتيد فاضل مدارس علميه استان قرار گيرد و نیز، عنايت و نظر صاحب و ولي مان، حضرت مهدي (عج)، را به خود جلب نمايد. ان شاء الله.